

хуусаа бетинде күүседир дээш демиселде

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАР

Ква-Хем районда Ленин атыг колхозун саяачысы Ульяна Яковлева 65 инекти электросалда-биле чааскаан саап турар. Ол 60 чылды бирги чартында бодунга быжыглан инектеринден 57 тонна сүттү сагган.

Эш Яковлева чыл төгүзүгө чедир инектинде 100 тонна сүттү саар дээш демисел турар. Чылда инек бүрүздөн ортума-биле 2000 г сүттү саар деп күлөөлө алган, бүткөн алды айларын ишинде 1044 кг сүттү сагган.

Кайгамчыктыг саанчылар

Эрткен чылдын ноябрь айда «Межегей» совхозтун Алаакта төп сүт-баран фермазында кайгамчыктыг болушун болган, оон түнелинде саанчыларын бүгү аял-ийиниң утка-бүдүжү тодаргайлаттынып келген: анча ферманың коллективин СЭП ТК-нын даяр Пленумунга төлөптүг укуражырыга белеткенмишкан, коммунист күш-ажалдын фермада деп адыр эрге дээш демиселдин шийтирлээн. Ичангаш декабрь 21-ге чедир сар инек бүрүздөн-не 2300 литр сүттү саарын дутуржуу алган.

Саанчылар боттарының сөзү элээнер. Алтынган күлөөлө дика ажыр күүсеттинген. Ол үеде саанчылардан бири чегин Мария Пооль ээлеп, бодунга быжыглаттыгын инек бүрүздөн-не 2400 литр сүттү сагган.

Бо чылды январьда ук ферма механиктинг саалдаже шилчөөн болган сар инек бүрүздөн-не 2500 литр сүттү саар күлөөлөнгөн алган. Хей сүт дээш демисел-даз элээн.

Мал чени концентраттары чычмад хайныларынын организастан, фермаже сүг берилдеин механизастаан чорук сүт саалдык дика бедиткен. Чыин инек каларчылары инектерин хун-дун иштинде одарладынын организастан. Инектерин чеггерин бол-

аш олары саарын саанчылар улам-на харысалгалыг көрүп турар апарган.

Миндыг лянзыг кемтегер аялдың түнелинде эки салдарын чедирген. Бо чылдын чеди айларының дутурууда фермада саар инек бүрүздөн-не 1373 литр сүт алдыган. Ичангаш бо ферма областың совхозтарынын фермаларынын аразында биригичи үенген. Чээрин харыг комсомолчу Саша Белоусова кайгамчык эки түнелдерин чедип ал, бодунга быжыглаттыгын 34 инектеринг тус бүрүздөн 1565 литр сүттү сагган. Саанчы Мария Рубцова ортан база-ла тудак чок болуп, инек бүрүздөн 1559 литр сүттү сагган.

Амыг үеде төп ферма инектерин хунде үш уда саарынче шилчөөн, ол чорук хонукта сүт саалдазын 60—70 литр бедидер арганы берген.

Алаах фермазынын саанчыларынын найралдыг болган соруу кирген чутулдуг коллективни алган социалист күлөөлөдери кижи буру күүсөдир дээш бүдүредиг аялдал турарлар. Ичангаш оларын чедип алган чедикшикнери херэеженнерин Бүгү-тыва хуралына база белех болур.

А. ПЕТРОВ, совхозта партбүро секретары.

Чурукта: (солгай талазында) Чөөн-Хемчик районун Сталин атыг колхозунун саанчылары Кара, Зоя Шойдан угбашкылар, ол-ла колхозтун трактористин Олар Мартак, колхозта библиотека эргелекчи Монгуш Өлчөй оларыны «Элдек шыгырааш» деп тая ташыны күүседип турары. **Фото В. Лутковтун.**

Чурукта: (солгай талазында) Чөөн-Хемчик районун Сталин атыг колхозунун саанчылары Кара, Зоя Шойдан угбашкылар, ол-ла колхозтун трактористин Олар Мартак, колхозта библиотека эргелекчи Монгуш Өлчөй оларыны «Элдек шыгырааш» деп тая ташыны күүседип турары. **Фото В. Лутковтун.**

КОЛХОЗТА УЛУГ КҮШ

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАР

орукта» Б. Хавыг ышкан мурнакчылар районда хей.

Районун малтын херэеженнери нитинин малын быжыг чем-суурун тургузар дээш калбаа-биле аялдал кариленнер. Оларын хей кези колхозтарын ситен шөлдеринде, а уруглардыг нелер сууларын чөөк-ла-вызындан будук-буру чем белеткээр аялдал дайнышынын киржил турар. Колхозчу херэеженнер нитинде-биле 450—500 тонна, а район төвүнүн херэеженнери «Чаз орук» колхозта 200 тонна будук-буру чем белеткээр күлөөлөгөн ам боттадырып элээн.

Нитинин малын баш санын өстүрүп, оон продуктудуг чорун бедидер, а ол ышкан күрөөгө көдээ аял-агыг продуктуларын белеткээрин чыл планарын чедикшикниг күүсөдир дээш демиселге боттарынын киржилгезин Эраин районун херэежен ажил-ичилери амыг үеде улам-на күштедирип турарлар.

С. ШИМИТ, СЭПЭ Эраин райкомунун херэеженнер ортузунга аял чорудар килдинин эргелекчи.

Маадыр не

Нызыл-оол Кеновна Шаравин уругларын эки кижизидип, бажын-балгадын үлөгерлиг ажаап билер. Ол иениң доруктуруп өстүрүп нанан оолдар, кыстары төрөн колхозунун бүдүрүлгезинде иделнейлиг аялдал, шилода, дээш өөредилге чегеринде эки өөренип, областың школаларында башынап аялдал турарлар.

Хей уругларының талептиг совет кижилер болуп доруктуруп өзөринге бүгү таарымчалыг байдалдарын тургузуп берген Коммунист партияга, Совет чазанка хей уругларын Маадыр ие Шаравин Нызыл-оол Кеновна сөткилинин ханьзындан улуу-биле өөрүп четтиргенин илередип чутаалап, оолдар, кыстарының эртем-сургуулдуг, оларнын аас-некиктиг амыдырал-чурталгалыгына ханы чоргарланып ора.

ЧУРУКТА: Улуг-Хем районун Ленин атыг колхозунда Маадыр ие Нызыл-оол Кеновна Шаравининг бодунун кыстары Зоя, Мария, Татьяна, Вера олар-биле нады бажынының чанында сессерликте дараанып олары. **Фото В. Уюловтун.**

Ах-Тургузай Ленин атыг колхозта херэеженнер чөвүдөли херэежен чонну колхоз бүдүрүлгезинге кириштер, оларнын амыдырал-чурталгалынын материал-культурулуг денелин бедидер талызы-биле элөөн аялдарын чорудуп турар. Бисте херэежен чоннуң жол нуруузу колхоз бүдүрүлгезиниң аямы-буру уастантарында аялдал, күш-хунунун минимумун шунту күүседип турар.

Мал аялмында дык хей херэеженнер бар. Оларнын аразында мурнакчылар хей. Саанчы Аня-оол бир инектен-не 918 кг, а Аяк-Көк—603 кг сүттү сагган. Хойку эш Часкалбаа чүе хойлан-на 137 хураганы менди доруктуруп алган, а эш Сурун хой бүрүздөн-не 2 кг ажыг дүтүг кырган. Инек малда аштер Чолдик, Серин олар бызааларын бүрү өстүрүп алган. Колхозтун туугубу бүдүрүлгезинде 10 ажыг кижилер херэеженнер эвенезин тургускан. Эвенез херэеженнер дык кызымал аялдал турар. Олар үр эвез үенин дутурууда 30 муң туугубуну өртөткөш. тудуларга берген, ам 30 муңду бүдүрер дээш органи-

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАР

застиг аялдал турар. Херел Доржу, Ноабр Бегал ол бүдүрүлгедө үр чылда аялдал келген, ажыл нормазын үргүлү ажыр күүседип турар.

Сезоннуг аялдал үенинде колхозта уруглар аялдын организастан турары колхоз бүдүрүлгезинге херэежен чонну иделпейлиг кираштарын хандырып турар.

Херэеженнер чөвүдөли колхозчу херэежен бүрүзү кылды-ла бир мергежилди чедип алмыр дээш организасти аялдал чорутулушун түнелинде 87 кижи аргакчылар, 56 кижи хлеб быжырыкчылары, 26 кижи азыркыкчылар болуп аялдал турарлар. Бо чылды 116 өрегерлер нага тарланыр.

Колхозчу херэеженнеринг ортузунда өң эки арыг-шевер суур дээш, колхоз-кооперация кижигүннеринин үлөгерлиг чуртталга бажындары дээш социалист чарыш калбарган. Бажындарын чагайыкы чыдырын, чанын ногоанчыларын чедип ап турар. Бо талызы-биле Сат Тойнат, Төлөш Чолдик-Бара, Монгуш Дырмысма, Хөлүк Дүдөрей, Х. Базына ышкан бүдүдөү үлөгерчижек болуп турар херэеженер хей.

Бистиг херэеженнер чөвүдөли бодунуң аялдын план өзүгүр, партия организастиынын хуну бүрү УЛУГ-ТУГАЗЫ-биле калбак активге даламын чорудуп турар. Бистиг аялмында четпестер база бар, ону чайладып, аялмыны улам-на экижидерин кирээргейинг төүдөү тургузуп турар бис.

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАР

Херэеженнеринг шеф аялы **НСН-ТЕРЕК.** Сүт-Хөл районун «Алдан-Мадыр» колхозунун комсомол, херэеженнер организастилары болган Алдан-Мадыр кезе Совет аялмы чоннарың колхоз бүдүрүлгезинге шеф аялдарын организастан турар.

Чоокта чаз комсомолчу кыс Ондарын удуртулганы-биле нитинин малынга будук-буру кеминер белеткээр талызы-биле херэеженнеринг шеф аялы болган. Аял 50 кижи киришкен. Олар ийн хун иштинде халкын болган талдын 14 тонна будук-бурууң болган аскан. Ол болза херэеженнеринг бүгү-тыва хуралына оларын күш-ажыкты белээ болган.

Колхозтун 70 гектар чегде кууруузы бар. Оң бок үнүңүн аштарынның шеф аялдары база чоруттуган.

Х. МОНГУШ.

Херэеженнеринг шеф аялы **НСН-ТЕРЕК.** Сүт-Хөл районун «Алдан-Мадыр» колхозунун комсомол, херэеженнер организастилары болган Алдан-Мадыр кезе Совет аялмы чоннарың колхоз бүдүрүлгезинге шеф аялдарын организастан турар.

Чоокта чаз комсомолчу кыс Ондарын удуртулганы-биле нитинин малынга будук-буру кеминер белеткээр талызы-биле херэеженнеринг шеф аялы болган. Аял 50 кижи киришкен. Олар ийн хун иштинде халкын болган талдын 14 тонна будук-бурууң болган аскан. Ол болза херэеженнеринг бүгү-тыва хуралына оларын күш-ажыкты белээ болган.

Колхозтун 70 гектар чегде кууруузы бар. Оң бок үнүңүн аштарынның шеф аялдары база чоруттуган.

Х. МОНГУШ.

Херэеженнеринг шеф аялы **НСН-ТЕРЕК.** Сүт-Хөл районун «Алдан-Мадыр» колхозунун комсомол, херэеженнер организастилары болган Алдан-Мадыр кезе Совет аялмы чоннарың колхоз бүдүрүлгезинге шеф аялдарын организастан турар.

Чурукта: Т. С. Баяттын бажының чанында ияш суггарып турары. **Фото авторнун.**

Уруглар бизизидигчизи

Ияш чанында ногоан ыштар халегезинде ойлап турган бичи уругларын аямы-буру ыштары динилди-дыр: — Бу... ку... ун-ла дээр, ону парова өтүнгөн ол боор деп болдым, а бажында ах бөрүчүгөшпег, колунда хей-ле ойвазартар туткан оол: — тр-рр-р-ден машина өтүнгөш, кудучу бедиринде «мандалып» келген-ла ышкан: дикт, дикт—деп мерээлөргө, эминин дүргөн дуза чедирер «ЗНМ»-пери тагы-кымга кире дүштү.

Кызылдын № 1 уруглар аялзынын эргелекчи Вера Сергеевна Глейзерин айтып бергенге өзүгүр 4-кү бүдүктүн турар өөрөлтиг кире берди. Ортумак сынын, ах халат кеткен кижизидикчи уругларга чурктар көргүзүп, ону таймырларан олу. Ол болза, уруглар аялзында кезе кижизидикчилеринин бирээни Вера Семеновна Васильева-дыр.

Вера Семеновна бичи чаштарын кижизидеринге 15 чылдарын иштинде үзүткөл чок аялдал келген. Бо үениң иштинде оң чыгыг өсүң динил, оон бирги кижизидилгени ап, амыдыралыг орук алганарын чеге дээр! Чурттын дээш өөредилге чегеринде, Совет Армиятын хурээлинде, бүдүрүлгелерде аялдал турарлар кай хей. Кичээ Ияна Воронина бүдүрүлгө, Виктор Родин — Совет Армияга албан өртүргөш, ах чөлөкчүлөр курсуна өөренип турар, Людмила Родина — студент, а Геннадий Вдовин — Кызылдың мебель фабриказынын мурнакчы чазыкчызы.

Келер үениң — коммунизмни тургузукчуларын кижизидер мергежилди болганмыга өөрүр мен. Бичи кижилер кижизидер деп чүе беден эвез. Бодол-лаз өөрүр, ам бистиг бөдүдүтө 6 айлан 2,5 хар чедир 19 уруглар бар. Оларын бичи бүрүздүн аямы-чадын, шын өзүдөли, ая-незинин байдалын билери мөөн күлөөлөм-дир. Ону багыс болза кижизидикчи кижи шуут аялдал шыдыс — деп Вера Семеновна чутаалады.

Васильева уругларын ая-нелери-биле база даямал харылаалыг. Вера Семеновна уруглар азырын, уругларын чеггериниң болган өске-лаз айтырыларын талызы-биле таымдылгаларын чорудуп турар. Азырлар дугайында ая-нелерин айтырыларынга тодарай харыг бээр болганда ол талызы-биле билдиги болуру негеттигер, ичангаш Вера Семеновна областың кадык камгала килдининг чанынга тускай курсту доокан.

Вера Семеновна уругларын бажындарына барып, оларын чурттап, чүнү кылып турарын сөнүрүгөп, оларын аямы-чааныга хамарыларынг сүмелерин бо-ла бере бээр кижи. Бир эвез уруглар аялге келбейн барган болза база-ла чеге бээр, оң чылдагынын илередип турар.

Дертүк бүдүктүн уруглар турар өрөөн үргүлү арыг. Мыда уруглар ойнар четир саныг ойвазартар бар болган шала кырында хемистерин чаштан. Кичээргейлиг, элдек кижизидикчи — Вера Семеновна Васильеваның эки аялмын хөрөйин болган областың кадык камгала килдистери каш-даз үенел, аас шаңдалдарын тымыскап.

А. АИР.

Чурукта: Кызылдың № 1 уруглар аялзынын 4-кү бөдүктүн уруглары өвөн үезинде. **Фото авторнун.**

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАР

Төлөптүг эмчи **Кира Анисимова** бичезинден-не эмчи болурун күөп чорган. Ол кыс өртүмүк шилоам дооккаш. 1938 чылда эмчи институтунга кирген. Институтту доозуп алып дөөн оон күөл-чүтүктүңе дайын шактыктаан. Ичанга-ла Кира Анисимованың эмчи эртемине чедип алмыр кадыкмайын чорган.

Таварышкан бергелерин болган шактыктарын аялы өрткөш. 1948 чылда эмчи институтунга ол каттал кирген.

Новосибирскинин эмчи институтун 1953 чылда Кира чедип-ининг доозуп, дипломну хонга алган. Оон ол ыраккы Тывага аялдалары-биле чедип келген. Эш Анисимова Бай-Тайга районун кадык камгала килдининг эргелекчиинге база геологог эмчи болуп аялдалан. Оон өөлдүде ону Чазаваның район эмчелезиниче чоруткан. Кира Анисимова өөренип чедип алган иямак халкынын чаалап алган. Районун херэежен чону бодунуң эртем билдин, аныах энергиянын совет кижилеринг кадык чагай амыдыралын камгавар дээш демиселге бүрүн бараан болдуруп, чоннун кадык дээш өрестиг, могаг чок аялдал турар.

Чөөн-Хемчик районун эмчелезинге аялдалан, эш Анисимова чонун, малагы херэеженнеринг ортузунга дуржулгалыг геологог эмчи кылдыр сурагып,

М. СЕВЕН.

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАР

Чоннуң хүндүткелинде **Ияна Липинаның** эргелекчилөөн библиотеканыга кирген кижизидилгени оон дээш үер хөңү чок апар. Библиотеканын ишти үргүлү арыг-салгы. Столар кырында солуннарның болган журналдарын эрти, чаз номерлерин чурму чыскалдыг салгылап хаан. Кижиниң номчулаже соруу кирил турар дөзүн, плакаттарын библиотеканын ханваларында аскылаан. Аял келген номчукчуну Ияна энтиг элдек-биле күлөөп алган, кадык номнарын, журналдарын сөнүрүгөп турарын айтар бээр. Бир эвез номчукчу чүнү номчурун билбейн берган болза кадык-бир солун номчу номчурун ол анаа сүмелел, оон долчу уткамын чутаалап бээр. Липина номчукчулар конференцияларын үргүлү организастан, районун Култур бажынынын уран чүдү бөлүмүнө иделпейлиг карижип турар.

Бай-Тайга районун Төля суурда библиотека эргелекчи Ияна Липина бодунуң эки аямы-биле чоннун хүндүткелин чаалап алган.

Б. СЕНДАЖЫ.

Чурукта: (солгай талазында) Чөөн-Хемчик районун Сталин атыг колхозунун саанчылары Кара, Зоя Шойдан угбашкылар, ол-ла колхозтун трактористин Олар Мартак, колхозта библиотека эргелекчи Монгуш Өлчөй оларыны «Элдек шыгырааш» деп тая ташыны күүседип турары. **Фото В. Лутковтун.**

